

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 3C0043

SOCIAL SCIENCES

Received: June 2009

Accepted: July 2010

Series : 3C

ISSN : 1308-7444

© 2010 www.newwsa.com

Ensar Yılmaz

Bartın University

ensaryilmaz24@gmail.com

Bartın-Turkey

ZİYA GÖKALP' TE SİYASET-TOPLUM İLİŞKİSİ

ÖZET

Türkiye'de sosyolojinin kurucusu sayılan Ziya Gökalp'in etkisi sadece sosyal bilimlerle sınırlı kalmamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin oluşumunda Gökalp'in düşünceleri uygulama alanı bulmuştur. Yeni Devletin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasında Gökalp'in izlerine rastlamak mümkündür. Düşüncelerinde kendi toplumunun değerlerini(millî kültürü) hareket noktası edinerek Batı medeniyetine ilişkin unsurları bunlarla birleştirme çabası görülen Gökalp, siyaset ve toplum ilişkisine bu açıdan yaklaşmış ve inşa edilecek yapıların ve kimliklerin kendi halkına yabancı olmayan seçkinler tarafından Devlet aracılığıyla ve gerekirse otoriter yöntemlerle gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, Siyaset, Toplum, Devlet, Seçkinler

POLITICS AND SOCIETY ON ZIYA GOKALP

ABSTRACT

Regarded as the founder of Sociology in Turkey, Ziya Gökalp's influence has not been confined to the social sciences. Gökalp's thoughts shaped the formation of the Republic of Turkey after the dissolution of Ottoman Empire. Gökalp's traces can be found in the public's political, economic and socio-cultural restructuring. In an attempt to combine social values (national culture) with the elements of Western civilizations that inspired his thinking, Gökalp considered the relations between the politics and society and asserted that the structures and identities to be constructed should be imposed by the state through the elites that were aware of the people's conditions, referring also to authoritarian methods as necessary.

Keywords: Ziya Gökalp, Politics, Society, State, Elite

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Emile Durkheim'ın Fransa'da kurduğu sosyoloji kürsüsünden hemen bir yıl sonra Ziya Gökalp (1876-1924) tarafından Türkiye'de kurulan sosyoloji kürsüsü dünyanın en eski ikinci sosyoloji kürsüsüdür (Tuna, 1991: 29). Fransa'da doğan sosyoloji Batı'daki alt üst olmuş toplumsal yapıların sorunlarını ele alırken Ziya Gökalp'in Türkiye'ye taşıdığı sosyoloji Devlet'in nasıl kurtarılacağı sorununa çözüm aramayı kendine birinci görev olarak görmüştü. Bu yaklaşım Devletin kurtarılabilmesi için topluma göre toplumun yeniden şekillendirilmesini de gerektirmekteydi.

Gökalp, çalışmalarıyla, Türkiye'de sosyolojinin kurucusu olarak sosyal bilimlerin gelişmesinde etkili olduğu gibi, kurulacak olan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal yapısının oluşmasında da etkili olmuştur. Türkiye'de siyaset ve toplum ilişkisinin belirlenmesinde Gökalp'in düşüncelerinin etkisi belirgin ve uzun sürelidir.

Gökalp'in yaşadığı dönemde en önemli sorun olan, Osmanlı Devleti'nin nasıl kurtarılacağı sorunu, 16. yüzyıldan beri Türk devlet adamlarını hep meşgul etmişti. "İmparatorluğun nesi aksıyor? Düşmanlarla yarışta niçin geri kalınıyor? Devleti kurtarmak için ne yapmalı?" (Lewis, 1970: 232). Osmanlı aydınlarını reformlara iten ve belli başlı fikir akımlarını doğuran Batı'nın yalnızca salt teknolojik üstünlüğü değildi. Fransız ihtilali sadece ulus-devlet ideolojisini getirmede. İhtilalle birlikte hürriyet, eşitlik, cumhuriyet ve laiklik gibi kavramlar bütün Avrupa'ya yayıldı (Lewis, 1970:66).

Osmanlı İmparatorluğunun siyasal sistemi, meşru otorite ilişkileri açısından patrimoniyal özellikleri ağır basan geleneksel sistemdi. Bu anlamda Osmanlı siyasal sistemi, siyasal faaliyetin ekonomik ve toplumsal faaliyetlere üstün olduğu ve devletin tüm toplumsal faaliyetleri düzenleme ve denetleme eğilimi ile bunu haklı kılabilecek bir düşünce kalıbına sahip olduğu bir sistemdi (Kalaycıoğlu-Sarıbay, 15). Türk kamu bürokrasisinin bürokratik yönetim geleneği, Osmanlı patrimoniyal geleneğinin devamıydı (Heper, 1977:106).

Patrimoniyal ilişkinin gereği olarak insanlar kendilerini, akrabalık ilişkisi bulunmasa da bir otoriteye ait olarak görüyorlardı. Bu aidiyeti bilinçli olarak kabul eden patrimoniyal yapıda, toplumda mülkün ve toplumsal konumun verasetinde ataerkil bir çizgi model olarak kabul ediliyordu (Senett, 1992:59). Tanzimat dönemi aydınları Osmanlı vatani ve Osmanlı hanedanına bağlılık temeli üzerinde bir Osmanlı milleti yaratmayı amaçladılar. Devleti kurtarmak noktasında siyasi bir tavır olarak nitelenebilecek Osmanlıcılık fikri Genç Osmanlılar tarafından bir ideoloji olarak geliştirilmek istendi. Namık Kemal, Ahmet Rıza, Prens Sabahattin, Mizancı Murat gibi Osmanlı aydınları temel fikirlerini yansıtan 1895 nizamnamesinde Osmanlıcılık, anayasacılık, ilerleme, devleti içine düşüğü durumdan kurtarma fikirlerini sürekli vurguladılar (Karal, 1977:308-309).

Kuşkusuz Gökalp'in düşünsel gelişiminde dönemin siyasal koşullarının ve Gökalp'in kişisel yaşam tecrübesinin de etkisi olmuştur. Özellikle dönemin koşullarındaki radikal dönüşümler, değişimler Gökalp'i de etkilemiştir. Bu nedenle Balkan Savaşına kadar karşımızda kozmopolit ve Osmanlıcı olan bir Gökalp varken, Osmanlı'nın dağılma sürecine girmesi ile birlikte Osmanlıcılık fikrinden vazgeçen, milliyetçilik ve Pan-Turanı fikirleri savunan ve bunların teorisini oluşturmaya çalışan bir Gökalp vardır. Gökalp sadece bir düşünce sistemi, bir ideoloji vücuda getirmemiş, aynı zamanda Türk aydınları üzerinde kuvvetle tesirli olan heyecan verici bir ütopya da

yaratmıştır. Eski Türk mitolojisini kendi duygu ve muhayyilesi ile yeniden canlandıran odur (Kaplan, 1965:37-64).

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Gökalp'in düşünceleri Türk sosyolojisi için ne kadar önemliyse Türk siyaseti için de o kadar önem taşımaktadır. Gökalp'in düşüncelerinin Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, siyaset-toplum ilişkileri açısından uzunca bir dönem uygulanması söz konusu olmuştur. Bu nedenle Gökalp'in siyaset ve toplum ilişkisi açısından nasıl bir siyaset, nasıl bir toplum tasavvuruna sahip olduğunun bilinmesi bugünkü siyaset-toplum ilişkisini anlamamız açısından da önem kazanmaktadır.

3. GÖKALP'İN DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ (GÖKALP'S INTELLECTUAL DEVELOPMENT)

Gökalp üzerine araştırma yapanlar umumiyetle onun düşünce sisteminin hangi tarihi ve sosyal şartlar altında vücuda geldiğini, yerli ve yabancı yazarların tesirlerini incelemişler, fakat şahsi psikolojisi ile eseri arasında münasebete fazla önem vermemişlerdir. Kaplan'a göre bu münasebet sanıldığından çok kuvvetlidir (Kaplan, 1965:37-64).

Ziya Gökalp'in 48 yıllık yaşamını başlıca beş önemli döneme ayırmak mümkündür: 1- Çocukluk ve Gençlik Dönemi 2- 1908-1913 Yılları, 3- En Verimli Yılları (1913-1918) 4-Mütareke ve Sürgün Yılları, 5- Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Dönemi ve Ziya Gökalp'in Ölümü (Tanyu, 1981). Gökalp'in çocukluk ve gençlik yılları İmparatorluğun çöküş dönemine rastlar. 1890'lı yılların başında Diyarbakır'a gelen Abdullah Cevdet'ten etkilenir. Gökalp'in Abdullah Cevdet'le tanıştığı dönem Gökalp'in önemli buhranları yaşadığı bir sürece rastlar. Babasının ölümüyle birlikte adeta yıkılan Gökalp bir yandan eğitiminde önemli bir yeri bulunan amcasının kızıyla evlendirme çabaları, diğer yandan Abdullah Cevdet'in ihtilalci düşünceleri ve inançlarında meydana getirdiği sarsıntı nedeniyle intihara sürüklenir (Erişirgil, 1984:36). Gökalp'in intihar etmesinde Abdullah Cevdet'in etkisi olduğu öne sürülmektedir. Gökalp intihar girişiminden önce Abdullah Cevdet'le tanışmıştır. Ancak amcası dinsiz olduğu söylenen Cevdet'le görüşmesini istememiştir. Gökalp, Cevdet'in tavsiye ettiği Atheisme adlı kitabı okuduktan sonra bunalımları daha da artmış, inançları sarsılmış ve kafasına bir kurşun sıkarak intihar etmek istemiştir, ancak kurşun kafatasına saplanıp kalmıştır (Fındıkoğlu, 1984:38).

Kaplan, Gökalp'in libidosunu sosyal hedefe çevirmek ve kültür vasıtasıyla işlemek suretiyle bir "hayat felsefesi" veya bir "ideoloji" vücuda getirmesini, Freud'un tabiriyle başarılı bir "sublimation" yüceltme olarak nitelendirir. Gökalp'in içine girdiği bunalımdan ancak kendisine sosyal bir gaye, kendi tabiri ile "mefkûre"(ideal) bulduktan sonra huzura kavuştuğunu söylemektedir (Kaplan, 1965:37-64).

Abdullah Cevdet ona Fransız düşüncesini özellikle Fransız sosyologlarını tanıtan adam olarak Gökalp kronolojisinde yerini alır. Ziya Gökalp'in dikkatini sosyal ve siyasi konulara, bilhassa Fransız sosyolojisine çeken odur. Hatta Gökalp'i İttihat ve Terakki(Birlik ve İlerleme)'ye üye yapan kişi olarak da bilinmektedir (Parla,1989: 23). Gökalp 1909'da İttihat ve terakki'nin Selanik'te yaptığı kongreye Diyarbakır delegesi olarak katılır; Genel Merkez üyeliğine seçilir ve 1918 Mütarekesinden sonra parti fesholana kadar bu görevde kalır.

1911-1912 yıllarında Selanik'te İttihat ve Terakki ortaokulunda sosyoloji öğretmenliği yapar, Balkan Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte (1912), İttihat ve Terakki'nin İstanbul'a taşınmasından dolayı İstanbul'a gelir ve burada Türk Ocağı'nın yayın organı olan Türk Yurdu dergisinde makaleler yayınlar. Bu dönemler Gökalp'in düşünsel hayatının en verimli dönemleridir. Önemli eserlerinin büyük bir bölümü bu döneme aittir (Tütengil, 1949).

Gökalp bir siyasal partinin hem de uzun yıllar iktidarı bazen dolayı bazen doğrudan elinde bulunduran bir partinin Genel Merkez üyesidir. Onun görüşleri belli bir dönem İttihat ve Terakki partisinin ideolojisi haline gelmiştir. İttihat ve Terakki partisinin konjonktürel olarak farklı dönemlerde farklı tavırlar geliştirdiği, farklı siyasi söylemlere sahip olduğu söylenebilir. Ancak bilinen şudur ki, on yıllık dönem boyunca (1908-1918) yazılan pek çok tamim ve genelgede Gökalp'in düşünceleri büyük ölçüde tesirli olmuş, hatta bazılarını bizzat Gökalp kaleme almıştır (Duru, 1963: 47). Gökalp, İttihatçıların Türkçü politikalarını yönlendirebilecek fikri altyapıya sahip bir düşünürdür. "Bir adamın milliyetini tayin eden ırki menşei değil, terbiye ve duygularıdır," der (Heyd, 1976:26).

Ziya Gökalp 28 Ocak 1919 günü Üniversite'den bir sivil polis tarafından alınarak tutuklanır. Bu tutuklanma olayı ile 1913 yılında başlayan öğretim üyeliği görevi de sona erer. 1919 yılında Malta'ya sürgüne gönderilir (Heyd, 1980:29). 1921'de sürgünden döner, Diyarbakır'a yerleşir. Burada Küçük Mecmua'yı çıkararak Mustafa Kemal'in yaptığı işleri destekleyen yazılar yazar. 1923'te Diyarbakır milletvekili olarak Meclise girer ve Eğitim Kuruluna üye seçilir. Bu sıralar sağlığı bozulan Gökalp, 25 Ekim 1924'te ölür.

4. GÖKALP'İN SİYASET VE DEVLET ANLAYIŞI (GÖKALP'S UNDERSTANDING ON POLICY AND STATE)

Gökalp'in yaşadığı dönemde daha çok "devletin nasıl kurtarılacağı" sorusuna cevap aranması aynı zamanda o dönemin entelektüel anlayışı ve Gökalp'in anlayışının siyasete nasıl bakıldığını anlamamız açısından önemli bir hareket noktasıdır. Bu dönemde siyaset kavramını toplumsal taleplerin siyaset alanına taşınarak çözüm bulunması anlayışından daha çok, bir diğer ifadeyle toplumdan hareketle siyasete bakmaktan daha çok, devlet merkezli, devletten hareket ederek siyaset kavramına bakıştır.

Ziya Gökalp'in devlet, siyaset, seçim, irade, meşruiyet gibi konuları kaleme aldığı görüşleri daha çok 1908'den sonraki döneme aittir (Duru, 1963:1). Gökalp'e göre her toplumda iki toplumsal irade vardır. Bunlardan biri kültür diğeri ise siyasettir (Gökalp, 1972:66).

Gökalp'e göre siyasetin temel araçlarından bir olan devlet, "kanun mekanizmasıyla hareket eden bir siyasal makine"dir. Bu siyasal makineyi görünmez bir biçimde işleten resmi olmayan etkenlere "siyasal güç" adı verilir (Duru, 1963:44). Gökalp her ne kadar devlet merkezli bir siyaset anlayışından hareket etse de Devlet'i bir "makine" olarak tanımlamaktadır. Böyle bir yaklaşım hiç kuşkusuz Devlet'in salt kendinden kaynaklı bir kutsiyete sahip olmadığına işaret etmektedir.

Devlet kavramına yüklenecek değerler bu "makine"yi işletecek siyasal güçlerin niteliğinden kaynaklanacaktır. Siyasal güçlerin ne olduğunu açıklamaya girişen Gökalp burada siyasal güçlerin siyasal rejimlerin farklılığıyla alakalı olmadığını savunur. Her siyasal rejimde siyasal güçler vardır ve farklı şekillerde tezahür etmektedir (Duru, 1963:44).

Devlet örgütü bir siyasal kuvvet niteliğini alamaz, çünkü kanun yapısı ve mekanik çalışması onu siyasal bir makine durumunda tutar. Bu siyasal makineyi işletme ve yönetmeye çalışacak olan siyasal kuvvetlerin bir kısmı merkez dışı diğer bir kısmı ekonomik ganimetler izleyicisi olduğu için bunların seçimler sırasındaki zararlı etkilerine set çekmek üzere dıştan merkeze etkili olan yurtsever siyasal kuvvete gereksinme vardır (Duru, 1963:46).

Gökalp'e göre siyasi partiler anlaşılır bir programa, açık ilkelere sahip olmalıdır. Bunları ilan etmeyen partilere yüz verilmemelidir. İlerleme ve yenileşme taraftarı olmayan partiler kötüdür. Bir partinin fikir değeri programının ulusal çıkara uygunluğu ile ölçülür (Duru, 1963:49).

Gökalp'e göre siyasi partiler ikiye ayrılırlar. Her ikisinin de ılımlı ve aşırı kısımları vardır. Yenileşme partisinin ılımlılarına liberal, aşırılarına radikal denir. Gelenekçilerin ılımlılarına muhafazakâr aşırılarına gericici denir. Meşrutiyetimizin başlangıcından beri memleketimizdeki liberaller ile muhafazakârlar daima koalisyon yoluyla birleşerek beraber bir parti halinde yaşamaya mecbur oldular. Radikallerle mürteciler de daima koalisyon halinde olarak beraber hareket ettiler. Bunlar gayri milli, vatansız, haindirler. Ve normal parti mücadelelerinin başlayabilmesi için bu kozmopolitlerin meydandan çekilmeleri lazımdır (Gökalp, 1980:39). Ülkenin bütünlüğü için gerek radikaller gerekse gericiler siyasetten uzak tutulmalıdırlar. Siyasal iktidara gelmelerine bir şekilde engel olunmalıdır.

Gökalp'in yaşadığı dönemin getirdiği şartlardan dolayı particilik hakkındaki görüşlerini daha da katılaştırdığı görülmektedir. Gökalp bu dönemde "Şimdiye kadar ayrılıkçılık çıkarmaktan başka hiçbir neticesi olmayan particilik yerine bütün milleti içine alıp kaynaştıracak kapsamlı bir parti gereklidir," demektedir (Gökalp, 1980:53-83). Her şeye hâkim olan bu parti ekonomik hayata da denetim altına alacaktır. Gökalp'in bu konudaki yaklaşımı lonca sistemini öne çıkaran korporatif (dayanışmacı) bir anlayıştır.

Gökalp Türkçülük vurgusunu çok sık yapmasına rağmen Türkçülüğün siyasi bir parti olmadığını söylemektedir. Gökalp'e göre Türkçülük bilimsel, felsefi, estetik bir okuldur. Diğer bir deyişle kültürel bir uğraş ve yenilenme yoludur. Fakat bununla birlikte siyasi ideallere de tamamen ilgisiz kalamaz. Ve Türkçülük hiçbir zaman klerikalizmle, teokrasi ile, baskıcı bir rejim anlayışı ile uyuşturulamaz. Gökalp'te Türkçülük ancak halkçılık ile uyuşturulabilir. Gökalp Türkçülüğü siyaset alanına da halkçılık üzerinden taşır. Gökalp'in deyişiyle "Siyasette mesleğimiz halkçılık ve kültürde mesleğimiz Türkçülüktür" (Gökalp, 2007:288-289).

Gökalp'in Devlet sektörüne hayati önem verdiğini görmekteyiz. Ancak bu durum ne sosyalistik açıdan düşünülmüş ne de ferde karşı devleti güçlü kılan bir ekonomik etatizm (devletçilik) olarak karşımıza çıkmaktadır (Türkdoğan, 1973:46). Gökalp'in devletçiliği Türk insanının kendine özgü zihniyetiyle ilgili bir devletçiliktir. Ona göre "Türkler özgülük ve bağımsızlıklarını sevdikleri için sosyalist olamazlar. Fakat eşitlik taraftarı olduklarından dolayı da bireyci (liberal) olamazlar. Türk kültürüne en uygun olan sistem solidarizm-dayanışmacılıktır. Ferdi mülkiyet, toplumsal dayanışmaya hizmette bulunmak şartıyla meşrudur... Toplumsal dayanışmaya hizmeti olmayan mülkiyetler varsa bunlar meşru sayılmazlar, çünkü ferdi mülkiyet gibi toplumsal mülkiyet de olmalıdır (Gökalp, 1999:180).

Devletin amacı, ne ferдин çıkarları için büyük sermaye sınıflarını korumak ne de hayali sınıfsız bir toplum için devleti zenginleştirmektir. Devletin amacı milli açıdan toplumun bütün katmanlarını bir sosyal refah düzeyine getirmektir. (Gökalp, 1999:183). Gökalp, korporatif toplumları medeniyetin en son merhalesine erişmiş toplumlar olarak nitelendirir (Celkan, 1991:189).

Gökalp bu denli Devlet yanlısı görüşlerine rağmen Devletin elinde aşırı bir yetki yoğunlaşmasına ve devletin toplumsal ve özellikle kültürel yaşama hakim olmasına da şiddetle karşı koymuştur. Siyaset ve kültürün birbirinden ayrılmasını önermesi devletin bilim, sanat ve akademik eğitim alanlarına karışmamasını sağlamak içindir. Devletin bu alanda yapacağı tek şey maddi yardımları ile özgür kültür çalışmalarını geliştirmektir. Keza, devletin basını kontrolüne de karşındır (Şapolyo, 1943:120).

Gökalp'in siyaset anlayışında Devlet kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte Devlet sadece siyasal bir makinedir. Onu işletecek olan siyasal güçler, siyasi partiler ona ruh verecektir. İdeal devlet, ona ruh verecek siyasal güçlerin kendi milli kültüründen beslenmiş, çağın medeniyetini de kendi halkına götürebilecek seçkinler olacaktır. Bu durumda Gökalp'in siyaset-toplum ilişkisi anlayışında seçkinlerin çok önemli bir role sahip olduğunu görüyoruz.

5. GÖKALP'TE SİYASET TOPLUM İLİŞKİSİ VE SEÇKİNLERİN ROLÜ (GÖKALP'S APPROACH ON POLITICAL-SOCIAL RELATIONS AND ELITE'S ROLES)

Fert ve toplum karşılaştırmasında Gökalp'in topluma öncelik tanınmasına ve ağırlık vermesine karşılık, bireye de önem verdiği söylenebilir. Gökalp, düşünce sisteminde bireyciliğe şiddetle karşı çıkmış, özellikle dayanışmacılık ilkesi ile toplumluluğu savunmuştur. Gökalp'in düşündüğü toplumluluk ona ferdiyet kazandırmak üzere ferдин kişiliğini korumak ve teşvik etmek gayesini taşır. Fakat kişiliğin korunmasındaki gaye de yine toplum menfaati içindir (Gökalp, 1981:147).

Gökalp'e göre siyasi rejim İslami ve milli kültür zeminine oturtulmak suretiyle yerleştirilecektir. Bu gerçekleştirildikten sonra nihayet "hürriyet var" diyerek herkes aklına geleni söyleyemeyecektir. Ne söyleyecekse toplum için, kamu yararına söyleyecektir. Neticesinde birlikte alınmış kararlara uyulacak aksi halde ayrılıkçı duruma düşülecektir (Gökalp, 1976:66).

Türk siyasal yaşamında yönetici sınıflar içinde devletçi aydınlar/seçkinler ve onlara tepki olarak ortaya çıkan gelenekçi-liberal aydınlar/seçkinler Tanzimat'tan sonra gelişmeye başladı. I. Meşrutiyet'ten sonra şekillendi. Ancak devletçi aydınlar kuşağının belirli bir ülkücülük ve bilimsellik içinde yetiştirilmesini amaçlayan görüşlere Gökalp yön verdi (Kongar, 1993:143). Gökalp siyaset ve toplum ilişkisi açısından seçkinlere özel bir önem atfetti.

Gökalp'e göre bir milletin aydınlarına, fikir adamlarına, o milletin seçkinleri adı verilir. Seçkinler, yüksek bir eğitim ve öğretim görmüş olmakla halktan ayrılmış olanlardır. (Gökalp, 2007:199). Gökalp'e göre toplumda biri siyasi, dini, sosyal ve iktisadi alanlarda, diğeri ise bilim ve edebiyat alanında yenilik getiren iki tip büyük adamın varlığı söz konusudur (Gökalp, 1981:123). Gökalp rolleri ile tarihi yoğuran nitelikte gördüğü birinci tip büyük adamlara yenilikçi-refarmateur, kültür alanında yenilik getiren ikinci tip büyük adamlara ise yaratıcı-inventeur adını vermektedir.

Toplumdaki iktisadi, siyasi, dini ve sosyal hayatta yenileşme hareketlerini başlatan ve geliştiren yenilikçiler Gökalp'e göre oynadıkları rolleri itibarıyla tarihi yoğuran, bir başka ifade ile tarihi yaratan tipte kişilerdir. Bu tip adamlar toplumda bunalımın arttığı, bir kurtarıcıya ihtiyaç duyulduğu anlarda ortaya çıkarlar. Bu ortaya çıkış sürecini Gökalp, "dayanışma, toplumsal bilinç ve toplumsal vicdan" kavramlarına dayanarak açıklamaktadır. Gökalp siyasi, dini, sosyal ve iktisadi alanlarda toplum yapısını yeniden düzenleyecek bu yenilikçi tip büyük adamları, toplumda vicdanın bir ürünü olarak görmektedir (Ülken,1966).

Gökalp, normal ve sağlam cemiyetlerde aydınlarla/seçkinlerle halk arasında karşılıklı bir ilişkinin bulunduğunu ve bunun olması gereken bir durum olduğunu belirttikten sonra bizdeki aydın-halk ilişkisinin böyle olmadığını Osmanlı aydınlarıyla ilgili yaptığı analizle ele almaktadır. Gökalp, Osmanlı aydınlarıyla ilgili şu saptamaları yapıyor: "Eski Türkiye'de seçkinler sınıfı, halka ait ne varsa bayağı, adi, sıradan görür, bundan dolayıdır ki halka alt tabaka adını verirdi (Gökalp, 1977:44-45).

Gökalp'e göre bizde seçkinlerin çocukken aldıkları terbiyede milli kültür yoktur. Çünkü içinde okudukları mektepler "halk mektebi", milli mektep değildir. Bu sebeple memleketimizin seçkinleri milli kültürden mahrum olarak yetişirler. Bu nedenle Gökalp'e göre seçkinler uluslar arası bir özellik gösteren medeniyete hâkim; ama ulusal bir özellik gösteren milli kültüre hâkim değildirler. Bu nedenle seçkinler halka doğru gitmelidirler. Halka doğru giderek kendilerinde eksik olan milli kültürü tamamlayacak bu arada da sahip oldukları medeniyeti halka götürmüş olacaklardır. Türk milletinin seçkinleri, ancak uzun müddet halkın içinde yaşadıkdan ve ruhları tamamıyla Türk kültürüyle dolduktan sonradır ki "millileşmek" imkânına ulaşabileceklerdir (Gökalp, 2007:199). Gökalp'e göre seçkinler halktan sadece pozitif bilimler alanında almış olduğu eğitimle ayrılan ancak halka yabancılaşmayan bir grup olmalıdır. Burada Gökalp'in kullandığı iki farklı seçkin kavramı karşımıza çıkmaktadır: Ulusal seçkinler karşısında ulusal olmayan seçkinler. Gökalp ulusal olmayan seçkinlerin, ekonomik ve siyasal ayrıcalıklarıyla ulusal seçkin olmaktan çıktığını, kamu vicdanını rencide ettiğini ve meşruiyetini yitirdiğini söylemektedir. Ulusal olmayan seçkinlerin iktidardan uzak tutulması şarttır (Gökalp, 1999:84). Gökalp ulusal seçkinlerin iktidarı ele almalarından sonra uygulamalar karşısında çıkabilecek sorunları da "kamuoyu" ve "kamu ruhu" kavramlarıyla aşmaya çalışmaktadır. Gökalp'e göre siyasal eğitimimiz yeterli değildir, kamuoyu aydın değildir. Kamu ruhu ise bir ulusun vicdanının kendisidir. Bu ulusun adalet, insanlık, kolektif çıkar hakkındaki değiştirilemez görüşlerinden oluşmaktadır. Bu her birimizin tüm olarak çıkarsız olan parçamızdır. O parçanın üzerinde hiçbir egemenliğimiz yoktur. Onun üzerinde hiçbir hak isteğinde bulunamayız. Çünkü o, bizim kendi ürünümüz değildir, ulusal karakterin kendi yapısından çıkmıştır. Atalarımızdan miras kalmıştır. Gökalp'e göre kamuoyunun bilmediğini "kamu ruhu" bilmektedir (Duru, 1963:46).

Kamu ruhu bizden bağımsızdır. Bu sebeple ne modanın tepkilerinden ne de siyasal yolun değişmelerinden korkmaz. O, her çağda başlangıcında olduğu gibi kalır. İki sebepten dolayı değişmez. Birincisi, evrensel ahlaki kanunlar onun değişmesine engel olur. İkinci olarak ulusların, ırkların ailelerin devamını koruma ve haleflere seleflerin beden ve huya değin doğuştan olan mirasların

geçmesini sağlayan kanunlar onun da değişmeden korunmasına sebep olur (Duru, 1963:239).

Kamu ruhu ile kamuoyu arasındaki en önemli ayrılık, kamuoyunun, her zaman canlı, konuşkan olmasına rağmen, kamu ruhunun her zaman sessiz ve durgun olmasıdır. Kamu ruhu ancak zamanında konuşur ve yalnız, birbirinden çok uzak olan aralıklarla canlanır. Fakat o zaman, sözleri sonsuz yankılar meydana getiren, davranışları tasarlanamayan sonuçlar doğurur. Kamuoyu son derece ateşli olduğu ve büyük çıkarlarla ilgili sorunları kışkırttığı zamanlarda bile her zaman, bir memleketin vatandaşlarını bölmelere uğraşır. Kamu ruhunun davranışları ise, tersine olarak vatandaşların tam bir birleşmesini oluşturur (Duru, 1963:240).

Gerçekte kamuoyu da hükümetler gibi yanlışlıklara düşebileceğinden, ona boyun eğmemek çok mazerete değer olabilir, hem de çoğunlukla, kamuoyuna direnerek karşı durmak ve bu karşı duruştan meydana gelmesi kesin olan genel yermelere göğüs germek en yurtseverce davranışlar sırasına geçer. Bir takım durumlar vardır ki, o sırada kamu ruhuna karşı durmak, tersine olarak, her halde meşru değildir. Kamu ruhunun istediği şey, ulusun isteğidir. Hükümetler için en güç olan yön, bu ruhun gerçek düşünüşünü ayırt etmektir. Çünkü denildiği gibi o, kamu oyunundan daha az konuşkan olduğu için, susmaya eğilimlidir, veya düşüncelerini sessiz ve mırıldanarak bildirirken bu yoldaki anlatımlar, sıradan olan insanların kulakları tarafından çok güç anlaşılabilir. Büyük devlet ileri gelenleri ile büyük hükümdarlara saygıya değer bir biçimde başarı sağlayan karakter, kamu ruhuna girebilmeleridir (Duru, 1963:241).

Gökalp Birinci Dünya Savaşı'nın yaygın sloganı demokrasi ve ulusçuluğu birbiriyle çok yakından ilişkili iki hedef saymaktadır. Ancak Gökalp'in demokrasi anlayışı liberal anlayıştan oldukça farklıdır. Gökalp'e göre halkçılık demokrasinin zaten kendisi demektir. Gerçekte en üst düzeyde denetimi halk kitlelerine değil ulusal, daha doğrusu halkın çıkarlarını gözeterek yönetme zorunda olan seçkinlere bırakmaktadır. Ona göre demokrasi cahil halk kitlelerin yönetimi değil, seçkinlerin yönetimidir (Heyd, 1976:156).

Seçkinlerin rehberlik etmesi, ancak demokrasi devrine mahsustur. Milletlerin demokrasi ile yönetilmediği dönemlerde halka rehberlik edenler başka başkaydı. Demokrasi öncesi dönemlerde birtakım ailelerden doğmak halkı yönetmek için otomatik sonuçlar doğurabiliyordu. Fakat bunlar en zekiler, en çalışkanlar değildi. Demokraside her fert, eğitim görebilir ve çalışarak her pozisyona ulaşabilir. Eğer kabiliyeti varsa memleketin en büyük bir alimi, yöneticisi, her şeyi olabilir. Demek ki hakiki seçkinlerin yetişmesi demokrasi devrinde olabiliyor. Dolayısıyla böyle bir devrede yani demokrasilerde toplumun önderi veya önderleri hükümet değil, seçkinlerdir. Hükümet bir makine olduğundan hiçbir vakit bir takım idealler doğuramaz. Bunu ancak serbest ilimler/seçkinler doğurur, ortaya atar. Hükümetteki adamlar onu kabul eder, tatbik eder (Şapolyo, 1943:120-123). Gökalp liberal demokrasi karşısındaki negatif tutumunu, Türkiye'de yerli burjuvazinin oluşmaması halk kitlelerinde siyasal bilincin gelişmemesiyle izah eder (Heyd, 1980).

6. SONUÇ (CONCLUSION)

Türkiye'de sosyolojinin kurucusu sayılan Ziya Gökalp'in etkisi sadece sosyal bilimlerle sınırlı kalmamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti

Devleti'nin oluşumunda Gökalp'in düşünceleri uygulama alanı bulmuştur. Yeni Devletin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasında Gökalp'in izlerine rastlamak mümkündür.

Gökalp'in yaşadığı dönemde halkın/milletin varlığı ve geleceğinin Devletin nasıl kurtarılacağı ile özdeşleştirilmesi Devlet merkezli bir siyaset anlayışının ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Devlet merkezli siyaset anlayışı toplumu yukarıdan aşağıya otoriter yöntemlerle yeniden dizayn edilmesini gerektirmektedir. Fakat Gökalp'e göre bu uygulama halka rağmen, halkın milli kültürünü hiç dikkate almadan değil, tam aksine halkın sahip olduğu milli kültürden hareketle yapılmalıdır. Bir anlamda ruhsuz bir makine olan devlete, milli kültürden süzülerek alınan değerlerle ruh verilmesi gerekmektedir. Gökalp'in siyasal söylemi, bugünkü manada özgürlükçü ve demokratik bir boyut taşımaktan çok, eğitilmiş seçkinlerin, halkı aydınlatmaları, daha doğrusu seçkinlerin çağın en yüksek medeniyetinden (Batı medeniyeti) aldıkları değerler ile halkın milli kültürünün değerlerini kaynaştırarak oluşturdukları, "ortak iyi"nin halka benimsetilmeye çalışılması gerektiği yönündedir. Gökalp seçkinci anlayışıyla; devleti yönetecek, her alanda yol gösterecek, ayrıcalıklı bir sınıfa işaret etmeyen yani "seçkinci" olmayan, ama bir seçkin sınıfın yetiştirilmesi gerektiği yönündedir.

Gökalp'te Devlet, seçkinler aracılığıyla toplumun vasisidir. Bir diğer deyişle siyasetin toplumu belirlediği, toplumun siyaseti belirleyemediği, mesleki gruplardan müteşekkil bir toplum tasavvurudur söz konusu olan. Bir anlamda Platon'dan bu yana gelen, Pareto'daki sosyal dolaşım anlayışıyla da genişletilen "elitist anlayış", Gökalp'te de görülmektedir. Gökalp bu seçkinci anlayışını da demokrasiyle bağdaştırma gereği duymaktadır.

Gökalp'e göre demokrasi halkçılıktır. Seçkinler de halka doğru gitmelidir. Seçkinler iki nedenden halka gitmelidir. Birinci neden, halktan milli kültürü öğrenecekler. İkinci neden ise halka günün en yüksek medeniyetini (Batı medeniyetini) götürecekler, öğreteceklerdir. Böylece seçkinlerin halktan kopuk olmaması, onlara yabancı olmaması seçkinlerin geliştirdikleri siyasetin halk için olması, gerçek demokrasinin gerçekleştirilmesine de yol açacaktır.

Düşüncelerinde kendi toplumunun değerlerini (milli kültürü) hareket noktası edinerek Batı medeniyetine ilişkin unsurları bunlarla birleştirme çabası görülen Gökalp, siyaset ve toplum ilişkisine bu açıdan yaklaşmış ve inşa edilecek yapıların ve kimliklerin kendi halkına yabancı olmayan seçkinler tarafından Devlet aracılığıyla ve gerekirse otoriter yöntemlerle gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Diğer bir deyişle Gökalp'in düşünce biçiminde çağın, özellikle Batı'da öne çıkmış olumlu değer ifade eden siyasal ve kültürel kavramların, kendi toplumunu bir arada tutan değerler ile kaynaştırılması, uzlaştırılması çabaları görülmektedir. Siyaset ve toplum ilişkisi açısından bakıldığında da bu çaba görülmektedir.

KAYNAKÇA (REFERENCES)

1. Celkan, H.Y., (1991). Ziya Gökalp'in Milli Sosyoloji Anlayışı, 75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji (Haz. İsmail Coşkun), Bağlam Yayınları, İstanbul.
2. Duru, K.N., (1963). Ziya Gökalp, MEB Basımevi, İstanbul.
3. Erişirgil, M.E., (1984). Bir Fikir Adamının Romanı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

4. Fındıkoğlu, Z.F., (1955). Ziya Gökalp, M. Sıralar Matbaası, İstanbul.
5. Gökalp, Z., (1972). "Hars ve Medeniyet", Ziya Gökalp Anısına, İş Matbaacılık, Ankara.
6. Gökalp, Z., (1976). Makaleler I, (Haz. Şevket Beysanoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
7. Gökalp, Z., (1977). Makaleler IV, (Der. Ferit Ragıp Tuncor), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
8. Gökalp, Z., (1980). Makaleler IX (Haz. Şevket Baysanoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
9. Gökalp, Z., (1981). Makaleler VIII, (Der. Ferit Ragıp Tuncor), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
10. Gökalp, Z., (1999). Türkçülüğün Esasları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
11. Gökalp, Z., (2007). Kitaplar, (Haz. M. Sabri Koz vd.), YKY, İstanbul.
12. Heper, M., (1977). Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
13. Heyd, U., (1976). Türk Ulusçuluğunun Temelleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
14. Heyd U., (1980). Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri, Sebil Yayınevi, İstanbul
15. Kalaycıoğlu, E., Sarıbay, A.Y., (tarihsiz). Türkiye'de Siyaset: Süreklilik ve Değişim, Der Yayınları, İstanbul
16. Kaplan, M., (1965). Ziya Gökalp ve Saadet Perisi, C. XIV, Türkiyat Mecmuası, İstanbul.
17. Karal, E.Z., (1977). Osmanlı Tarihi, VII. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
18. Kongar, E., (1993). İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
19. Lewis, B., (1970). Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
20. Parla, T., (1989). Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korparatizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
21. Senett, R., (1992). Otorite, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
22. Şapolyo, E.B., (1943) Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi, İstanbul.
23. Tanyu, H., (1981). Ziya Gökalp'in Kronolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
24. Tuna, K., (1991). Türk Sosyolojisinin Batı Sosyolojisi ile İlişkisi ve Sonuçları, 75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji (Haz. İsmail Coşkun), Bağlam Yayınları, İstanbul
25. Türkdoğan, O., (1973). Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi, Atatürk Ün. Yayınları, Ankara.
26. Tütengil, C.O., (1949). Ziya Gökalp Hakkında Bibliyografya Denemesi, İ.Ü. İktisat Fakültesi İçtimaiyat Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul.
27. Ülken, H.Z., (1966). Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Selçuk Yayınları Cilt II, İstanbul.